

Pastoraaliteologia tutkimusalana

Kokonaisvaltaisuus, kehollisuus ja konteksti kohtaamisissa

JOHDANTO

Teologisen tiedekunnan kurssit, joiden nimessä on sanat kohtaaminen tai sielunhoito täyttyvät usein nopeasti ja samoja teemoja käsittelevät graduseminaarit ovat suosittuja. Nämä kurssit edustavat tutkimusalaa nimeltä pastoraaliteologia.¹ Eri aikoina ja eri maissa alan tutkimuksesta käytetään useita eri nimiä.² Yleisimpiä näistä ovat pastoraaliteologia ja pastoraalipsykologia. Nämä alan eri nimikkeet näkyvät myös kahden keskeisimmän kansainvälisen aikakauskirjan nimissä.³

Itä-Suomen yliopiston (UEF) emeritusprofessori Paavo Kettunen määrittää pastoraalipsykologian siten, että se pyrkii refleктоimalla kehittämään sekä uutta teologista että psykologista näkemystä käytännön sielunhoidosta. Kettusen määrittäessä pastoraalipsykologia on käytännön sielunhoitoa tutkiva ala, jonka tutkimusta tehdään evankelis-luterilaisen kirkon kontekstissa.⁴ Itse näkisin, että pastoraalipsykologia on osa laajempaa pastoraaliteologista tutkimusta. Pastoraaliteologia on siis laajempi ala kuin pastoraalipsykologia, ja mielestäni sen tutkimusta ei enää voi rajata vain yhden uskonnollisen

yhteisön kontekstiin. Tämä katsaus perustelee lisää näitä linjauksia.

Pastoraaliteologian nykyisistä sisällöistä ja määrittämisestä ei ole olemassa selventävää suomenkielistä yleiskatsausta. Tämä katsausartikkeli pyrkii määrittämään pastoraaliteologiaa tutkimusalana ja vastaa seuraaviin kysymyksiin: Miten pastoraaliteologia määritetään ja mitä osa-alueita suomalaiseseen pastoraaliteologiseen tutkimukseen kuuluu? Tämän jälkeen analysoin tutkimusalan nykytarpeita ja tulevaisuuden suuntia.

UUSI PARADIGMA NOJAUTUU VANHAAN MUTTA SUUNTAUTUU UUTEEN

Sielunhoidon terapeuttinen näkökulma ja siihen liittyvä pastoraaliteologinen tutkimus kehitettiin Yhdysvalloissa sairaalasielunhoitajien koulutuksen yhteydessä.⁵ Nämä tutkimukset oli kirjoitettu pääosin sairaalakontekstin tarpeisiin, ei seurakunnallista tai muutoin laitoksen ulkopuolella tapahtuvaa sielunhoitoa varten. Nämä terapeuttisen aikakauden sielunhoidon oppikirjat ja tutkimukset olivat myös hyvin työntekijäkeskeisiä.⁶ Niissä käytännön

sielunhoitotyö nähtiin pääosin työntekijän ja hänen asiakkaansa kohtaamisena, ei esimerkiksi kahden seurakuntalaisen yhteisenä tapaamisena. Termillä terapeutti paradigma kuvattiin sekä työmuotoa eli pääasiassa sairaalasielunhoitoa, että sairaalakontekstissa tehtyä tutkimusta eli pastoraalipsykologiaa.

Teologian tohtori Matti-Pekka Virtaniemi määrittää pastoraalipsykologian siten, että se eroaa muusta uskontopsykologiasta ainoastaan erityisen teologis-pastoraalisen perspektiivinsä vuoksi. Virtaniemen mukaan keskeisen huomion kohteena ovat ihmisen omat tietoiset ja tiedostamattomat elämäkokemukset.⁷ Tämä viimeksi mainittu asia on tärkeä ero puhuttaessa pastoraalipsykologian ja pastoraaliteologian välisestä erosta tutkimusaloina. Monilla pastoraalipsykologian edustajilla on psykoterapeuttikoulutuksia ja he hyödyntävät tutkimuksissaan saamaansa terapiakoulutusta. Pastoraaliteologia ei tutki tiedostamatonta osana elämäkokemusta vaan keskittyy kerrottuun kokemukseen ja sen tulkintaan.

Lähimmäiskeskeinen sielunhoito oli suomalaisen sovellus terapeutin paradigman aikakauden käytännön sielunhoidon ymmärryksestä ja alan tutkimuksesta. Lähimmäiskeskeisessä sielunhoidossa ei lähdetty liikkeelle pelkästään työntekijävetoisesti eikä ainoastaan sairaalakontekstista, vaikka työntekijä ja sairaala korostuivat myös niissä.⁸

Suomessa pastoraaliteologian merkittäväksi jaoksi nousi norjalaisen Tor Johan Grevbon sielunhoidon mallit ja näiden mallien pohjalta Diakonia-ammattikorkeakoulun vararehtorin, teologian tohtori Pirjo Hakalan sekä Itä-Suomen yliopiston yliopistonlehtorin, dosentti Jouko Kiiskan tekemät suomalaiset sovellukset.⁹ Hakalan sovelluksessa katsotaan Grevbon malleja diakonian, Kiiskan mallissa sielunhoidon silmälasien läpi. Sekä Hakalan että Kiiskan muokkaamissa Grevbon malleissa korostuu lähimmäiskeskeisen sielunhoidon ja sen kehittäjän Irja Kilpeläisen rooli suomalaisen sielunhoitonäkemyksen luojana.¹⁰

2000-luvulla julkaistiin kolme suomalaista oppikirjaa, jotka osoittavat alan määrittämisestä käytyä keskustelua. Nämä ovat diakonianteologian oppikirja *Auttamisen teologia*,¹¹ jossa Hakala julkaisikin edellä mainitun Grevbon mallin sovelluksensa sekä

sielunhoidon oppikirjat *Auttava Kohtaaminen I* ja *II*. Näistä Kettusen kirjoittama ensimmäinen osa keskittyy sielunhoidon historiaan ja teologiaan. Diakonia-ammattikorkeakoulun emerita yliopettajan, dosentti Raili Gothónin laatima toinen osa taas käsittelee sielunhoidon käytäntöä ja menetelmiä. Kaikkien kirjojen nimessä näkyy auttaminen, joka näytetään ymmärrettävän hyvin konkreettisenä auttamisena niin sielunhoidon kuin diakonian osalta. Sielunhoito- ja diakonia-termejä sen sijaan pyritään näissä oppikirjoissa selvästi välttelemään. Huomattavaa kaikissa kolmessa oppikirjassa kuitenkin on, että auttaminen nähdään hyvin positiivisena ja auttamista haittaavia tai jopa estäviä tekijöitä ei kovinkaan paljon huomioida. Terminologisesti samalla linjalla on Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan vuoden 2017 tutkinnonuudistus, jonka jälkeen perinteisten sielunhoidon praktikumien nimeksi on tullut auttava kohtaaminen.

-
- 1 Ensimmäinen versio tästä katsauksesta oli 2.12.2015 pitämäni uusien professorien juhlatilaisuus. Myöhemmin olen kehittänyt ajatusta opetuksessani. Lämpimät kiitokset kuuluvat kaikille käytännöllisen teologian perus- ja kivijalkakurssien vuosien 2016–2017 opiskelijoille hyvistä kysymyksistä ja kommentteista sekä Suvi Saarelaiselle, Tiina Ikoselle ja Aura Nortomalle, joille lausun kiitokset yhteisopettajuudesta ja terävistä kommentteista tämän katsauksen alustaviin versioihin.
 - 2 Alan laaja nimikirjo näkyy myös englanninkielisten professuurien erittäin suuressa määrässä eri titteleitä. Tästä johtuen en yritä kääntää näitä titteleitä suomeksi vaan viittaan kyseisiin professoreihin kertoen lukijalle, mistä maasta he tulevat.
 - 3 *Pastoral Psychology* ja *Journal of Pastoral Theology* ovat molemmat yhdysvaltalaisia aikakauskirjoja, joista ensimmäinen on monitieteinen julkaisu ja jälkimmäinen on selkeämmin teologisen tutkimuksen julkaisukanava. Kettunen 2013, 261–263.
 - 4 Tästä koulutuksesta käytettiin nimeä clinical pastoral education ja lyhennettä CPE. Ks. Tarkemmin Virtaniemi 2017, 12.
 - 5 Kruus 1983.
 - 6 Virtaniemi 2017, 13.
 - 7 Kilpeläinen 1969; Kiiski 2009.
 - 8 Hakala 2007; Kiiski 2009.
 - 9 Kilpeläinen 1969.
 - 10 Elenius & Latvus 2007.

Osa alan tutkijoista on sitä mieltä, että terapeutinen paradigma tai siis oikeammin sen tutkimushaara eli pastoraalipsykologia on liian kapea-alaista. Heidän mielestään psykologian lisäksi pastoraaliteologisessa tutkimuksessa pitäisi käyttää laajalaisemmin myös muita aputieteitä. Yhdysvaltalainen professori Bonnie Miller-McLemore kirjoittaa, että terapeutinen paradigma eli puhdas pastoraalipsykologia on tullut tiensä päähän ja teologinen paradigma eli pastoraaliteologia saa rinnalleen sosiaalisen kontekstin tutkimuksen.¹² Hän kritisoi pastoraalipsykologian aikakauden tutkimuksia siitä, että niissä teologinen analyysi ja reflektio jäävät psykologisen tiedon varjoon. Samoin ongelmaksi nousee pastoraalipsykologian yksilökeskeisyys, jonka avulla sukupuolisuutta tai rotua ei pystytty ottamaan tutkimuksessa huomioon.¹³

Iso osa alan tutkijoista on kuitenkin sitä mieltä, että terapeutista paradigmaa ei tule kokonaan hylätä vaan sitä tulee täydentää palaamalla juurille eli teologiaan. Osa näkee tarpeelliseksi hyödyntää sekä pastoraalipsykologiaa että pastoraaliteologiaa ja he käyttävätkin näitä termejä yhdessä.¹⁴ Tällaista alan määrittystä, jossa molempia perinteisiä nimiä käytetään rinnakkain, kutsutaan duaalimalliksi. Tätä mallia noudatti myös Helsingin yliopiston emeritusprofessori Markku Heikkilä, jonka aikana tutkimusalan jatkokoulutusseminaari oli nimetty duaaliperiaatteen mukaan pastoraalipsykologian ja pastoraaliteologian jatkokoulutusseminaariksi.

Englantilainen professori Elaine Graham osallistuu pastoraaliteologian alan määrittämiseen kysymällä, onko kyse terapiasta, missiosta vai vapautuksesta. Näillä kolmella sanalla Graham viittaa edellä olevaan keskusteluun paradigman muutoksesta. Terapia viittaa siis terapeuttiseen paradigmaan. Missiolla Graham viittaa postmoderniin pastoraaliteologiaan, joka näkyy pluralistisessa ajassa ja jossa moraalisten ohjeiden antaminen ei ole keskeistä käytännön sielunhoitotyössä eikä pastoraaliteologisessa tutkimuksessa. Missio-mallin keskiössä on seurakunnan yhteisöllinen elämä. Grahamin kolmas malli korostaa vapautusta sekä tutkimuksen metodina että käytännön työn mallina. Vapautuksen tutkimuksen malli korostaa toimintatutkimusta, jossa tutkittava yhteisö osallistuu tutkimukseen

yhdessä tutkijoiden kanssa. Vapautuksen pastoraaliteologisen mallin taustalla on köyhiä puolustava vapautuksen teologia ja tästä syystä Grahamin kolmas malli korostaakin sosiaalista muutosta ja toimintaa oikeudenmukaisuuden puolesta. Graham analysoi, että kaikista näistä edellä esitetyistä malleista on hyötyä pastoraaliteologialle ja hänen mukaansa aikaisemmat paradigmat täydentyvät ja muokkautuvat uudella mutta eivät kokonaan poistu tutkimuksesta.¹⁵

Näen alalle merkittävänä, että uskontopsykologia täydentyy teologisella tulokulmalla. Tämän avautumisen myötä psykologian rinnalle tulee myös muita teologiaa täydentäviä tieteitä, aina tutkittavan aiheen tarpeesta käsin. Itse käytän tutkimusalasta termiä pastoraaliteologia, koska laaja-alaisena se mahdollistaa ilmiöpohjaisen tutkimuksen. Seuraavassa luon katsauksen suomalaisen pastoraaliteologian rakenteeseen ja sisältöön.

PASTORAALITEOLOGIAN RAKENNE JA SISÄLLÖT

Pastoraaliteologian kansainväliset juuret ovat teologiassa, erityisesti systemaattisessa teologiassa mutta tutkimusaiheesta riippuen myös muissa teologisissa oppialoissa.¹⁶ Omassa hahmotuksessani alan rakenteesta pastoraaliteologia on osa käytännöllistä teologiaa. Uusimmissa kansainvälisissä tutkimuksissa korostetaan sitä, että akateeminen pastoraaliteologia on ekumeenista ja uskontojenvälistä.¹⁷ Oma mallini pohjautuu näille tutkimuksille, mutta soveltaa niitä ja niiden käyttämää terminologiaa suomalaisessa kontekstissa (kuvio 1).

Laajasti ymmärretty pastoraaliteologia sisältää käytännöllisen teologian perinteisistä oppialoista kokonaan tai osittain seuraavat neljä oppialaa. Ensimmäiseksi sielunhoidon, jonka tutkimus keskittyy henkiseen ja hengelliseen kohtaamiseen kokemukseen. Toiseksi diakonian, jonka tutkimus tuo myös taloudellisen ja yhteiskunnallisen tulokulman kohtaamiseen. Kolmanneksi spiritualiteetin, jossa hengellinen pohdinta ja hengellinen ohjaus tuovat lisänäköalaa kohtaamiseen. Tämän lisäksi neljäntenä pastoraaliteologiaan kuuluvat erilaiset uskonnolliset rituaalit. Monissa määrittelyissä myös homiletiikka ja liturgiikka kuuluvat pastoraaliteologian alle.

Kuvio 1: Pastoraaliteologia osana teologista tutkimusta

Edellä esitelty oppialajako on vanhakantainen ja kankea. Tästä huolimatta on tärkeä lähteä liikkeelle perinteisestä alajaottelusta, jonka terminologia on monelle tuttua. Perusjaotteluna yllä esitelty oppialajakon mukainen rakenne auttaa ymmärtämään pastoraaliteologian laaja-alaisuuden ja siihen liittyvän tutkimuksen kentän laajuuden. Toisena ongelmana yllä esittämässäni mallissa on se, että sen mukainen jako ei useinkaan toteudu tutkimuksessa. Uudelle pastoraaliteologialle tämä perinteinen jako ei tämän vuoksi ole hyödyllinen. Siksi etenen tästä eteenpäin temaatteisesti uusien tutkimustarpeiden näkökulmasta. Kyse on vahvemmin kohtaamisen tutkimuksesta, jossa sielunhoito, diakonia, spiritualiteetti ja rituaalit nivoutuvat yhteen yksilön tai ryhmän kohtaamisen kokemuksessa. Kohtaaminen-terminiä ja siihen liittyvää tutkimusta avaan seuraavaksi lisää.

KOHTAAMINEN KOLMELLA TASOLLA: LÄHIMMÄISEN, ITSEN JA JUMALAN KOHTAAMINEN

Pastoraaliteologisen tutkimuksen lähtökohtana on usein yksilön kriisi, jonka kautta ihmisen etsii konkaisvaltaista selitystä tai merkitystä elämäänsä.

Usein yksilö selviytyy elämänmuutoksesta kohtaamisen ja kohdatuksi tulemisen kokemuksen avulla. Selviytymisen lisäksi tutkimuksen lähtökohtana on usein sovinnon etsintä oman itsen, toisen ihmisen tai korkeamman voiman kanssa.¹⁸

Kohtaaminen nousee pastoraaliteologisessa tutkimuksessa keskiöön, mutta vain harva tutkija on määrittänyt tarkemmin, mitä tällä kohtaamisella tarkoitetaan, ja nämäkin määrittelyt jäävät osin avoimeksi. Etelä-afrikkalainen professori Daniel Louw korostaa, että kohtaamisessa ei keskitytä vain kahden ihmisen väliseen kohtaamiseen, vaan tärkeä elementti on Jumalan huolenpito maailmassa ja tutkittavan yksilön tai yhteisön kokemus tästä huolenpidosta.¹⁹ Toiset tutkijat kuvaavat kohtaamista relaatioissa eli suhteissa elämisen kautta. Relaationaalisuus lähtee oletuksesta, jonka mukaan yksilön minuus rakentuu sosiaalisissa suhteissa toisiin ihmisiin. Merkitykselliset ihmissuhteet muokkaavat yksilön kokemusta omasta itsestä ja identiteetistä.²⁰ Näin ollen myös elämän perimmäiset arvot tulevat esille ihmissuhteiden kautta. Yhdysvaltalainen professori Barbara McClure korostaakin sitä, kuinka relaationaalisuuden alku on yksilön suhteessa jumalaan tai korkeampaan voimaan ja muihin ihmisiin. Näillä molemmilla relaatioilla voi olla tärkeä merkitys yksilön hyvinvoinnille.²¹

Toinen yhdysvaltalainen professori Pamela Cooper-White määrittää, mitä on relaationaalinen teologia. Hänen mukaansa tämän tyyppinen pastoraaliteologia antaa tilaa erilaisuudelle ja

12 Miller-McLemore 1993.

13 Miller-McLemore 2010, 821.

14 Louw 2011, 8.

15 Graham 1999.

16 Graham 1999, 450.

17 Bennet & Porumb 2011; Graham 1999; Jillions 2003; Henderson 2003.

18 Graham 1999, 449.

19 Louw 2011.

20 Nedelsky 2011, 19-20; Harding 2014.

21 McClure 2010.

monenlaisille tavoille ymmärtää todellisuutta. Kyse on teologiasta, joka ei ole abstraktisti erillään kehollisuudesta vaan on aina suhteessa kehoon. Kehollinen pastoraaliteologia on aina samalla vahvasti relaationaalista: kyse on suhteesta niin omaan kehoon kuin myös muihin kehollisiin olentoihin ja tämän lisäksi vielä jumalasuhteesta.²² Skotlantilaisen St. Andrews'n yliopiston tutkija Tracy Demmons yhdistää Cooper-Whiten tavoin kohtaamisen kehollisuuteen ja muutenkin huomioi omissa tutkimuksessaan myös muunlaisen kuin verbaalisen kohtaamisen.²³ Demmonsin tutkimuksen kohteena ovat kehitysvammaiset, mikä on haastanut häntä pohtimaan taiteen kautta tapahtuvaa kohtaamista.

Pastoraaliteologisessa tutkimuksessa myös tutkijan roolilla on erityistä merkitystä. Tästä johtuen monet tekevätkin tutkimusta ainakin osittain osallistuvan havainnoinnin avulla. Vähintäänkin tutkijan tulee olla tietoinen omasta suhteestaan tutkittavaan aiheeseen. Monet pastoraaliteologian tutkijat ovat päätyneet kokeilemaan uusia menetelmiä, jotka houkuttelevat ihmisiä kertomaan tarinaa omista kokemuksista tai havainnollistamaan kokemusta esimerkiksi puun tai muun visuaalisen apuvälineen avulla.²⁴ Uudet tutkimusmenetelmät eivät kuitenkaan ole itsetarkoitus, mutta ne kertovat halusta tutkia kokonaisvaltaisesti kohtaamisen kokemusta. Ne osoittavat myös, että alan tutkimuksen fokus on siirtynyt pois pastorin työstä ja sairaalakontekstista sinne, missä ihmiset liikkuvat ja missä he kokevat positiivisia tai negatiivisia kohtauksia.

Tämän muutoksen voisi myös sanoittaa käytännöllä ilmaisua eletty teologia. Se osoittaa, että nykypastoraaliteologiassa pyritään tavoittamaan eletyn teologian näkökulma eikä keskityä institutionaalisen kirkon viralliseen opetukseen ja käytäntöihin.²⁵ Eletyllä teologialla tarkoitetaan tässä yhteydessä yksilöiden elettyä kokemusta, joka on analysoitu teologisesti reflektoiden. Toiset tutkijat käyttävät vastaavasta asiasta myös uskontosociologiassa käytettyä termiä eletty uskonnollisuus samalla pohtien, mitä uutta tämä näkökulma tuo juuri pastoraaliteologiaan.²⁶ Eletyn teologian tulokulma korostaa pastoraaliteologisen tutkimuksen kokonaisvaltaisuutta.

KOKONAISSALTAISUUS JA KEHOLLISUUDEN KOROSTUMINEN

Siinä missä perinteisessä pastoraaliteologiassa keho jäi täysin sielun varjoon, nykytutkimus nostaa kehon hyvinkin konkreettisen tärkeäksi osaksi pastoraaliteologiaa. Sielu on silti edelleen tärkeä osa pastoraaliteologian tutkimusta. Sielua ja kehoa ei voi täysin erottaa vaan nämä yhdessä muodostavat kokonaisen ihmisen. Uudessa pastoraaliteologiassa keho ymmärretään usein paljon laajemmin kuin aikaisemmassa teologisessa tutkimuksessa. Kehollisuuteen kuuluu niin sukupuoli kuin seksuaalisuus.²⁷ Myös diakoninen ulottuvuus on kehollisuudessa keskeistä. Kun yksilö on nälkäinen ja koditon, hän ei välttämättä jaksa kohdata muita eikä jaksa myöskään pohtia itseään ja omia voimavarojaan ja mahdollisuuksiaan. Saatuaan ensin perustarpeensa tyydytyksi yksilö pystyy tulemaan kohdatuksi myös muilla elämän alueilla.

Miller-McLemoren mukaan fyysinen keho sisältää ajatuksemme ja tietomme. Tästä syystä kognitiivisia prosesseja ei voi erottaa ihmisen kehollisesta kokemuksesta. Kehoon sisältyy fyysisyyden lisäksi tunteet ja intohimot. Miller-McLemore kritisoi aiempia kehollisuuden tutkijoita siitä, että nämä ohittavat varsinaisen kehon omissa tutkimuksissaan.²⁸ Miller-McLemorelle tärkeä osa kehoa on ihmisen seksuaalisuus ja sukupuoli, joita hän omissa laajassa tuotannossaan käsittelee toistuvasti sukupuolentutkimuksen linssien läpi.

Yhdysvaltalainen professori Mary Clark Moschella on puolestaan tutkinut tunteita osana pastoraaliteologista kohtaamista ja kirjoittanut kirjan ilon teologiasta. Hänen mukaansa tunteilla on fyysinen ja kognitiivinen osa-alue osana kehollista kokemusta. Tunteet motivoivat meitä etsimään ja elämään merkityksellistä elämää ja tarpeen vaatiessa myös tekemään muutoksia elämässä.²⁹ Kehollisuus ja sen pastoraaliteologinen tutkimus ovat siis hyvin kokonaisvaltaisia huomioidessaan fyysisen kehon lisäksi ihmisen tunnemaailman osana kehollista kokemusta.

Rituaalit korostuvat laaja-alaisessa pastoraaliteologiassa. Symbolit toimivat kohtaamisen ja lohdutuksen välineinä. Vertaistuki ilmenee uusien

yhteisöjen ja näissä yhteisöissä luotujen yhteisten rituaalien kautta. Norjalaiset professorit Lars Johan Danbolt ja Hans Stifoss-Hanssen kirjoittavatkin, että rituaalit auttavat kriisitilanteessa tarttumaan kiinni elämän realiteetteihin ja luomaan merkityksiä kaaoksen keskellä. Rituaalit ovat siis vahvasti kehollinen kokemus ja viestittävät symbolista ja eksistentiaalista merkitystä.³⁰ Tätä lohduttavien rituaalien tutkimusta ja sen merkitystä kohtaamisen kokemukseen on Suomessa tehty vasta hyvin vähän.

MUUTTUVAN KONTEKSTIN MERKITYS

Suomalaisen yhteiskunnan murroksen ja globalisaation myötä monikulttuurisuudesta on tullut tärkeä pastoraaliteologian kiinnostuksen kohde. Tämä on erityisen ajankohtaista suurten pakolaisvirtojen ja muiden erilaisten muuttoliikkeiden aikakaudella. Kielten ja kulttuurien huomioiminen yksilön kokonaisvaltaisen kohtaamisen tutkimuksessa on noussut keskeiseksi. Tämä monikulttuurisen kohtaamisen tarve on erityisesti huomattu terveydenhuollossa, jossa erilaiset kulttuuri- ja uskontotaustat jo nyt vaikuttavat sairaiden kohtaamiseen. Ilman kulttuurin lukutaitoa kohtaaminen jää usein vaillinaiseksi.³¹

Pastoraaliteologia ei ole sitoutunut yhteen uskontokuntaan vaan on ekumeenisesti avointa ja huomioi myös eri uskontojen kontekstissa tapahtuvat ja uskontojen väliset kohtaamiset.³² Suomessa evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu valtaosa väestöstä, mikä on luonnollisesti huomioitava tutkimuksen yleisimpänä kontekstina. Tutkimusta ei voi kuitenkaan rajoittaa vain luterilaisuuteen. Tällainen rajaus ei ota huomioon yhteiskunnan eikä uskonnollisten yhteisöjen muutosta.

Yhdysvalloissa ja Brittein saarilla tehdään erittäin kiinnostavaa pastoraaliteologista tutkimusta ja näissä molemmissa professorina toiminut ghanaissyntyinen Emmanuel Lartey toi postmodernin tulokulman pastoraaliteologiaan kirjallaan *Pastoral Theology in an Intercultural World*.³³ Larteyn kirjan jälkeen kulttuurien merkitys on noussut keskeiseksi pastoraaliteologisessa tutkimuksessa. Tästä käytetään myös termiä ”pastoraaliteologian kulttuurien välinen paradigma”.³⁴ Kahden tai useamman kulttuurin välisessä pastoraaliteologiassa pitäydytään

kuitenkin kristinuskon sisällä, kirkkokuntarajat usein ylittäen.

Toinen tärkeä muuttuvan kontekstin huomioon ottaminen pastoraaliteologiassa on moniuskontoisuuden huomioiminen. Tämä tulee näkyviin englanninkielisessä termissä *spiritual care*, joka mahdollistaa uskontoneutraalin käsittelyn. Enää ei käytetä vain kristinuskoa käsittelevää *pastoral care* -näkökulmaa.³⁵ *Spiritual care* -tulokulma näkyy esimerkiksi eurooppalaisen palliatiivisen hoidon yhdistyksen *spiritualiteetin* määritelmässä.

Nykypäivän pastoraaliteologialle relevantteja ovat esimerkiksi kolmannen maailman vapautuksen teologiat, jotka auttavat ymmärtämään ihmisen kohtaamiseen liittyviä kysymyksiä laajemmin monikulttuurisessa kontekstissa. Tutkiessani aids-potilaiden kohtaamisen kokemuksia Tansaniassa oli luontevaa pohjata analyysi afrikkalaisten teologien näkemyksiin omista kulttuureistaan ja niiden taustalla vaikuttavista teologioista.³⁶

Muuttuvan kontekstin tutkimus näkyy siinä, että monikulttuurisuudesta ja uskontojen välisestä kohtaamisesta tulee luonteva osa pastoraaliteologista tutkimusta vaikkapa kantahämäläisellä pikkupaikkakunnalla.³⁷ Moniuskontoisuus näkyy myös perinteisen diakonian alan tutkimuksissa,

22 Cooper-White 2014, 184.

23 Demmons 2008.

24 Saarelainen 2017; Vilja-Mantere 2016.

25 Ganzevoort & Roeland 2014.

26 Maynard et al. 2010.

27 Ks. mm. Capps, Carlin & Dykstra 2013; ks. myös Hintsala 2017.

28 Miller-McLemore 2013.

29 Moschella 2016, 25-27.

30 Danbolt & Stifoss-Hanssen 2011, 30.

31 Vähäkangas 2016a.

32 Cahalan 2014; Bennet & Porumb 2011.

33 Lartey 2006.

34 Doehring 2013b, 159.

35 Ganzevoort & Roeland 2014.

36 Vähäkangas 2014; 2016a.

37 Vähäkangas 2016b.

joissa maahanmuuton tuomat kysymykset nostavat uusia tutkimuksen tarpeita esiin.³⁸ Eri kielten ja kulttuurien vaikutus ihmisten kokemuksiin elämän muutosten keskellä on todellisuutta, jota pastoraaliteologian on tärkeä osaltaan tutkia.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän katsauksen tarkoituksena oli määrittää pastoraaliteologia tutkimusalana ja tutustua alan tutkimuksen uusiin suuntiin. Kuten edellä huomattiin, alan terminologia on sekavaa ja osin päällekkäistä. Tässä katsauksessa olen esittänyt yhden mahdollisen mallin, jossa pastoraaliteologia on tutkimusalan yläkäsite ja sen alla tutkimus ryhmitellään joko teemoittain, kuten olen tässä katsauksessa tehnyt, tai perinteisemmin käytännöllisen teologian oppialoista käsin. Näihin tutkimusalan akateemisiin termeihin ei tule sekoittaa käytännön työn terminologiaa, kuten harmillisen usein tapahtuu.

Pastoraaliteologia ei kehity tyhjiössä vaan useat edellä käsittelemäni tutkimuksen uudet suunnat kuten kokonaisvaltaisuus, kehoisuus ja konteksti ovat näkyvästi esillä myös muissa läheisissä tutkimusaloissa. Merkittävää näiden aihepiirien tutkimukselle pastoraaliteologiassa on kuitenkin se, että niitä ei tutkita ainoastaan humanististen ja sosiaalitieteiden tutkimusperinteiden ja aikaisemman tutkimuksen avulla. Pastoraaliteologia on selkeästi teologinen tutkimusala ja vaikka sen tutkijat aihepiirit ovat usein hyvin yleisinhimillisiä, niitä tutkitaan teologisesta perinteestä ja uskonnollisten yhteisöjen kontekstista käsin. Pastoraaliteologian erityispiirre on siis siinä, että se tarkastelee yksilön oman jumalakuvan vaikutusta elämänmuutoksissa ja sitä, miten usko jumaluuteen tai korkeimpaan voimaan tulee todeksi arjen ja muutosten keskellä.

Auli Vähäkangas, prof.
auli.vahakangas@helsinki.fi

KIRJALLISUUS

- Bennet, Zoe & Razvan Porumb
2011 ”Studying Pastoral Theology in an Ecumenical Context”. *The Journal of Adult Theological Education* 8:1, 38–52.
- Bennett-Moore Zoe
2002 *Introducing Feminist Perspectives on Pastoral Theology*. London: Continuum.
- Cahalan, Kathleen A.
2014 ”Roman Catholic Pastoral Theology”. *Opening the Field of Practical Theology: An Introduction*. Ed. Kathleen A. Cahalan & Gordon S. Mikoski. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 217–232.
- Capps, Donald & Nathan Carlin & Robert Dykstra
2013 ”New Directions on Old Connections: Body/Soul, Flesh/Spirit, Self/Other”. *Pastoral Psychology* 62, 545–547.
- Cooper-White, Pamela
2004 *Shared Wisdom: Use of the Self in Pastoral Care and Counselling*. Minneapolis: Fortress.
- Danbolt, Lars Johan & Hans Stifoss-Hanssen
2011 ”Public Disaster Ritual in the Local Community: A Study of Norwegian Cases.” *Journal of Ritual Studies* 25: 2, 25–36.
- Demmons, Tracy
2008 ”Embodied Encounter through Imagination and the Arts: Toward a (Barthian) Theology and Praxis of Pastoral Care and Counseling for Persons with Intellectual Disabilities”. *Journal of Religion, Disability & Health*, 12:4, 365–375.
- Dillen, Annemie
2013 ”Doing Justice in Primary Relationships: Intersubjectivity, Social Identity and Power in Pastoral Counselling, in Dialogue with the Thought of Ivan Boszormenyi-Nagy”. *After You! Dialogical Ethics and the Pastoral Counselling Process*. Ed. A Liegeois & R. Burggraeve & M. Riemsdagh & J. Corveleyn. Peeters: Leuven, 217–222.
- Doehring, Carrie
2013a ”New Directions to Clergy Experiencing Stress: Connecting Spirit and Body”. *Pastoral Psychology* 62, 623–638.
- 2013b ”The Practice of Relational-Ethical Pastoral Care: An Intercultural Approach”. *After You! Dialogical Ethics and the Pastoral Counselling Process*. Ed. A Liegeois

38 Ikonen 2015.

- & R. Burggraevae & M. Riemsdagh & J. Corveleyn. Peeters: Leuven, 159–182.
- Ganzevoort, Ruard & Johan Roeland
- 2014 ”Lived Religion: the Praxis of Practical Theology”. *International Journal of Practical Theology* 18: 1, 91–101.
- Ganzevoort, Ruard et al.
- 2014 ”Teaching Spiritual Care in an Interfaith Context”. *Journal for the Academic Study of Religion* 27: 2, 178–197.
- Geels, Antoon & Uwe Wickström
- 2009 *Uskonnollinen Ihminen: Johdatus uskontopsykologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.
- Gothóni, Raili
- 2007 ”Sielunhoito – kohtaaminen Jumalan kasvojen edessä”. *Auttamisen teologia*, toim. Kari Latvus & Antti Elenius, 256–270. Helsinki: Kirjapaja.
- 2014 *Auttava Kohtaaminen II: Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö*. Helsinki: Kirjapaja.
- Graham, Elaine
- 1999 ”Pastoral Theology: Therapy, Mission or Liberation?” *Scottish Journal of Theology* 52:4, 430–454.
- Hakala, Pirjo
- 2007 ”Sielunhoidon suuntauksset ja diakonia”. *Auttamisen teologia*, toim. Kari Latvus & Antti Elenius. Helsinki: Kirjapaja, 231–255.
- Hintsala, Meri-Anna
- 2017 *Taivasta varten luotu: Usko ja ruumis vanhoillislestadiolaisuutta koskevissa verkkokeskusteluissa*. Diss. Helsinki: Unigrafia.
- Ikonen, Tiina
- 2015 *Kirkko muukalaisen asialla: Kansainvälinen diakonia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hiippakunta- ja keskushallinnossa 1993–2004*. Diss. Helsinki: Unigrafia.
- Kettunen, Paavo
- 2013 *Auttava Kohtaaminen I: Sielunhoidon perusteet ja teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kiiski, Jouko
- 2009 *Sielunhoito*. Helsinki: Edita.
- Kilpeläinen, Irja
- 1969 *Osaammeko kuunnella ja auttaa: Lähimmäiseskeisen sielunhoitomenetelmän opas*. Helsinki: WSOY.
- Kruus, Lauri
- 1983 *Potilaan ja teologin keskustelu sairaalassa*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura
- Latvus, Kari & Antti Elenius (toim.)
- 2007 *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Lartey, Emmanuel
- 2006 *Pastoral Theology in an Intercultural World*. Cleveland, OH: Pilgrim.
- Louw, Daniel J.
- 2011 *A Pastoral Hermeneutics of Care and Encounter: A Theological Design for a Base Theory, Anthropology, Method and Therapy*. Wellington, South Africa: Lux Verbi.
- 2014 ”Cura animarum as Hope Care: Towards a Theology of the Resurrection within the Human Quest for Meaning and Hope.” *HTS Theological Studies* 70: 1. doi: 10.4102/hts.v70i1.2027.
- Maynard, Jane F. & Leonard M. Hummel & Mary Clark Moschella
- 2010 *Pastoral Bearings: Lived Religion and Pastoral Theology*. Lanham, MD: Lexington Books.
- McClure, Barbara J.
- 2010 *Moving beyond Individualism in Pastoral Care and Counselling: Reflections on Theory, Theology, and Practice*. Eugene, OR: Cascade Books.
- Miller-McLemore, Bonnie J.
- 1993 ”The Human Web: Reflections on the State of Pastoral Theology”. *Christian Century*, April 7, 366–369.
- 2010 ”Also a Pastoral Theologian: In Pursuit of Dynamics Theology (Or: Meditations from a Recalcitrant Heart)”. *Pastoral Psychology* 59, 813–828.
- 2013 ”Embodied Knowing, Embodied Theology: What Happened to the Body?” *Pastoral Psychology* 62, 747–758.
- Moschella, Mary Clark
- 2016 *Caring for Joy: Narrative, Theology, and Practice*. Leiden: Brill.
- Saarelainen, Suvi-Maria
- 2017 *Meaningful Life with(out) Cancer: Coping Narratives of Emerging Finnish Adults*. Diss. Helsinki: Unigrafia.
- Swinton, John & Harriet Mowat
- 2006 *Practical Theology and Qualitative Research*. London: SCM Press.
- Vilja-Mantere, Johanna
- 2016 ”Kuva sielunhoidollisena kohtaamispaikkana? Taide-työskentelyn herättämien merkitysten äärellä nuortetillassa”. *Diakonian tutkimus* 1, 63–88.

Virtaniemi, Matti-Pekka

2017 *Elämän päätösjakson haaste: ALS-tautiin sairastuneen eksistentiaalinen prosessi ja uskonnollinen spiritualiteetti*. Diss. Helsinki: Unigrafia.

Vähäkangas, Auli

2014 "Transforming Masculinities: Male Care Volunteers in Tanzania". *Religion and Development: Nordic Perspectives on Involvement in Africa*. Ed. Tomas Sundnes Drønen. Peter Lang Series of Religion and Society in Africa. New York: Peter Lang, 145-159.

2016a "African Communalism Contributing to Dignity of the Terminally Ill: Traditional and Political Ujamaa in the Selian Hospice and Palliative Care Program in Tanzania". *Exchange* 45, 342–361.

2016b "Nuoret marginaalissa -tutkimushanke korostaa yhteisöllisyyttä ja yhdessä elämistä". *Diakonian tutkimus* 1, 5–12.